

İNGİLİS DİLİNİN TAPŞIRIQ-ƏSASLI TƏDRİSİ

Açar sözlər: Dil tədrisi, metodlar, kommunikativ metodologiya, tapşırıq, tapşırıq-əsaslı tədris, dil öyrənilməsi.

Key words: Language teaching, methods, communicative methodology, task, task-based approach, language learning.

Ключевые слова: Преподавание языка, методы, коммуникативная методология, задания, ориентированное на заданиях, изучение языка.

Bu məqalə, dil tədrisində bir metod olan tapşırıq-əsaslı dil tədrisinin müxtəlif məqamlarını tədqiq edir. Məqalədə yaxın zamanlarda dilin tapşırıq-əsaslı tədrisində edilmiş çalışmalar hər tərəfli şəkildə incələnilərək, bu metodun üstünlükləri və müxtəlif təzahürləri göstəriləcəkdir. Öncə dilin tapşırıq-əsaslı tədrisinin təbiəti və ünsiyyətdəki rolu müzakirə olunacaq. Daha sonra bu metodun təməl xüsusiyyətləri, müəllim və tələbə rolları əsas götürülərək tədqiq olunacaqdır. Sonda isə bu metodun üstünlükləri və qeyri-üstünlükləri müzakirə olunacaqdır.

Ənənəvi öyrənmədə (məs. qrammatik tərcümə, eşitmə-danışma) dil xaricilərə və ya ikinci dil öyrənənlərə qrup şəklində tədris olunur. Belə halda diqqət nöqtəsində dilin əsas özüdür. Nəinki, dilin daşdığı hər hansı bir məlumat və ya onun istifadə tərzini deyil. Müəllimin məqsədi isə tələbələrə yeni lüğəti və dilin qrammatik qaydalarını öyrətməkdir.

Lightbrown və Spadanın (1999) fikrinə əsasən isə dilin kommunikativ, tapşırıq-əsaslı öyrənilməsi əsas mərkəzdə qarşılıqlı əlaqəni, danışığı və məhz dilin istifadəsini nəzərdə tutur, nəinki dilin özünün öyrənilməsini. Dilin tapşırıq-əsaslı öyrənilməsi dil öyrənmənin bir metodudur ki, bura hədəf dili istifadə etməklə bildiyimiz tapşırığı etmək daxildir. [5]

Belə ki, təhsil davamlı olaraq inkişaf edir və müəllimlərə sinifdə yeni və ya fərqli metodlar təqdim edir. Hər hansı bir dili öyrənmək velosiped sürməyi və ya sürfə öyrənməyə oxşayır. Belə ki, riskə getmək üçün məsuliyyət və istək olmalıdır. Təcrübə ilə sən heç vaxt dili unutmayacaqsan, əlbəttə ki cəhd edəcəksən, səhvlər edəcəksən və onlardan öyrənəcəksən. Bunun üçün sən gözlərini mətn kitabınəmə zilləməlisən?! Əlbəttə ki xeyr. Çoxlu sayda qrammatik və lüğət nümunələrini yadda saxlamaq sənə əlbəttə kömək etməyəcək, nəinki sən onları real həyatda istifadə etməyə cəhd etməsən. Buna görə də müəllimlər tələbələrindən tapşırığı sinifdə birlikdə etməyi məsləhət bilirlər. Buna isə “tapşırıq-əsaslı öyrənmə” deyilir.

İngilis dilinin tapşırıq-əsaslı tədrisi dedikdə biz dilin tələbələr tərəfindən istifadəsini və onun daha mənalı tapşırıqlar vasitəsi ilə öyrənilməsini nəzərdə tutur. Belə tapşırıqlara həkimə getmək, kimdənsə müsahibə almaq və ya yardım xidmətinə zəng etmək aid ola bilər. Qiymətləndirmə ilk olaraq tapşırığın nəticəsinə əsaslanır, nəinki dil qaydalarının düzgünlüyünə. Bu tələbə inamına və DTƏT (Dilin Tapşırıq-Əsaslı Tədrisi) vasitəsi ilə hədəf dilin daha da səlis ifadəsinə səbəb olur. Belə ki, DTƏT Kommunikativ Dil Tədrisinin (KDT) bir sahəsi hesab edilə bilər.

DTƏT N.Prabhu tərəfindən Hindistan, Bongobredə işlədiyi zaman məşurlaşmışdır. (Harmer) Prabhu müşahidə zamanı aydınlaşdırmışdır ki, onun tələbələri hədəf dili heç bir dil problemi olmadan asant yolla öyrənə bilirlər. Belə ki, onlar dilin özündən çox suallarına fikirlərini yönləndirmişdilər. (Prabhu).[4,p.86] [7,1987]

Bu mövzuda ən çox tədqiqat aparan alimlərə Teresa P.Pica, Martin East və Michael Long aiddir.

Nunan tapşırığı tələbələrin hədəf dili anlamalarını, idarə etmələrini və qarşılıqlı istifadələrini sinif işinin bir hissəsi hesab edərmişdir. Beləki, tələbələrin diqqəti əsasən mənanı ifadə etməkdən daha çox qrammatik biliyi göstərməyə meyl edirdi.[2,2006]

Tapşırıq-əsaslı və kommunikativ öyrənmədə müzakirə edilən mövzular ümumilikdə tələbəyə maraqlı gələn mövzulardır. Tapşırıq-əsaslı öyrənməyə tələbələrin sinif tapşırıqlarının sinifdən xaric situasiyalara oxşar tapşırıqlar daxildir.

Tapşırıqlar çətinə ola bilər, məs. sinif qəzeti hazırlamaq və ya asant ola bilər, məs. otel qeydiyyatı kimi . [5,1999]

Brown tapşırıq-əsaslı quruluşda əsas maraqlı olan cəhətin dilin kiçik hissəcikləri deyil, onun təcrübə məqsədlər üçün istifadə olunmasını qeyd edir.[1,2001]

DTƏT öz mənsəyini dilin kommunikativ təsirindən (DKT) götürür. Belə ki, DTƏT DKT-nin bir sahəsidir. Təhsil işçiləri DTƏT-ni müxtəlif səbəblərdən dolayı qəbul etmişdilər. Bəziləri tapşırıq əsaslı dərslər cədvəlinə (silabusa) dili sinifdə həqiqətən ünsiyyət vasitəsi kimi istifadə etmək üçün keçmişdilər. Əksi təqdirdə sinif tapşırıqları real həyat situasiyaları ilə birbaşa bağlı olmayaraq süni ünsiyyət vasitəsi ilə həyata keçirilirdi. Bangalore lahiyəsindən olan Prabhu və digərləri tapşırıqların ikinci dil qəbulu üçün öyrənmənin təbii düşüncə mexanizminə təsiretmə yolu olduğunu və özü özlüyünə real həyat ünsiyyəti ilə əlaqəli olmadığını düşündülər. [6, pp.7-8]

Rod Ellisə görə tapşırığın 4 əsas xüsusiyyəti var: [9, 2003]

1. Tapşırığa ilkin olaraq praqmatik (əməli) mənanı diqqəti cəlb etmək daxildir.
2. Tapşırığın bəzi keçidləri var. (Prabhu bunları 3 əsas tipə ayırır: məlumat pilləsi, səbəb pilləsi və fikir bildirmə pilləsi) [7,1987]
3. İştirakçılar tapşırığı bitirmək üçün dilçilik (linguistic) ehtiyatlarından (resurslarından) seçirlər.
4. Tapşırığın aydın surətdə linqvistik olmayan nəticəsi olur.

Dərsin və ya lahiyənin əsası adından da göründüyü kimi, tapşırıqdır. Müəllimlər və kurukyulum aparıcıları məntiqə yeritməlidirlər ki, qrammatika və ya lüğətə olan hər hansı bir diqqət tələbələri tapşırığın özündən uzaqlaşdırır. Buna baxmayaraq tapşırıq-əsaslı öyrənmə dərslərini hazırlamaq üçün bəzi effektiv cədvəllər var. Əsas plan aşağıdakı kimidir:

Pre-task (Tapşırıqdan əvvəl)

Tapşırıqdan əvvəl, müəllim tapşırıq əsnasında tələbələrə nəyin gözləndiyini aydınlaşdırır. Bundan əlavə, DTÖT-nin zəif formasında müəllim tələbələrə açar sözləri və ya qrammatik qaydaları öyrədə bilər. Belə ki, bu tapşırığın daha ənənəvi hal-hazırkı-təcrübə-nəticə (HTN) paradigmasına oxşarlığını göstərir. Tapşırıq-əsaslı öyrənmənin açıq dərslərdə isə, tələbələr özləri hər verilən kontekstə uyğun dil seçirlər. Müəllimlər tapşırıq modelini ya özləri edərək yada tapşırığı əks etdirən şəkil, audio və ya video vasitəsi ilə təqdim edə bilərlər.

Task (Tapşırıq)

Tapşırıq mərhələlərində tələbələr tapşırığı adətən kiçik qruplarda yerinə yetirirlər. Lakin bu əsasən tapşırığın növündən asılıdır. Müəllim tapşırıqda xüsusi rol oynamasada, onun rolu adətən bir müşahidəçi və ya tapşırığı etməkdə tələbəni daha çox diqqət mərkəzinə gətirən bir məsləhətçi olmaqdan ibarətdir.

Review (Xülasə)

Əgər tələbələr məsələnin mətn, fotomontaj, təqdimat, audio-video köçürmələri kimi maddi (fiziki-tangible) anlaşılan dilçilik nümunələri hazırlayırsa, onlar bir-birinin işini gözdən keçirə bilərlər və konstruktiv tənqid irəli sürə bilərlər.

Tapşırığın növləri:

N.S. Prabhuya görə tapşırığın 3 əsas kateqoriyası var: məlumat mərhələsi, səbəb mərhələsi və fikir mərhələsi. [7, 1987]

Məlumat mərhələsi (Information-gap activity) verilən informasiyanın bir insandan digərinə, bir yerdən digərinə ötürülməsini nəzərdə tutur. Ümumilikdə isə məlumatı bir dildən digərinə dəşifrə etmək və ya şifrə etməyi nəzərdə tutur. Bir nümunə isə cütlük işidir ki, cütlüyün hər bir üzvü ümumi məlumatın yazı hissəsindən (məs. tamamlanmamış şəkil) xəbərdardır və məlumatı şifahi olaraq digərinə ötürməyə cəhd edir. Digər nümunə isə verilən mətn hissəsində cədvəlli təsviri mümkün ola bilən məlumatla tamamlamaqdır.

Səbəb mərhələsi (Reasoning-gap activity) yeni informasiyanı verilən informasiyadan nəticə, təcrübə səbəb və ya nümunələr vasitəsilə ortaya çıxardır. Bir nümunədə müəllimin cədvəlinin sinifin verilmiş cədvəli əsasında tətbiq olunmasıdır. Digəri isə aydınlaşdırır ki verilmiş məqsədə çatmaq üçün hansı hərəkət kursu ən yaxşıdır. (məs. ən ucuz və cəlddir) Bu mərhələyə informasiya mərhələsində olduğu kimi məlumatı qavramaq və nəql etmək daxildir.

Fikir mərhələsi (Opinion-gap activity) verilən vəziyyətə cavab olaraq şəxsi seçimləri, hissləri və davranışları təşhis və ifadə edir. Bir nümunə isə hekayəni bitirmə, digəri isə ictimai məsələlərdəki müzakirədə iştirak etməkdir. Bu mərhələyə kiminsə fikrini doğrulamaq üçün faktiki informasiyadan və arqumentlərdən istifadə daxildir. Lakin nəticəni göstərmək üçün yanlış və doğru obyektiv bir prosedur yoxdur. Və müxtəlif hadisələrdən və ya müxtəlif insanlardan eyni nəticəni gözləmək üçün səbəb yoxdur.

Fikirlər dəyişir və inkişaf edir. Jane tapşırıq-əsaslı öyrənmə cədvəlini (J. Willis 1996) yazdıqda artıq məntiqi təməl Willis tərəfindən 1987-ci ildə ilkin yazılarında qoyulmuşdur. Kitab və məqalənin hər ikisi həmkarlar ilə olan əlaqədən, xüsusilə də N.S. Prabhu (1987) kim ki hamımızı həvəsləndirmişdi və sinif təcrübəsindən alınan tədqiqat məhsuludur. 1996 və 2006-cı illər arasında biz tapşırıq-əsaslı öyrənmənin dil öyrənmədəki rolu haqqında çox düşünürük. [10, 1996] [7, 1987] [3, 2003]

Tapşırıq-əsaslı öyrənmənin dünyanın müxtəlif hissələrindəki sinif otaqlarında nəyi vəd etdiyini bilmək üçün Edward və Willis (2005) baxmaq lazımdır. Jeysin 1996-cı il kitabı “qəzet dövriyyəsinə planlaşdırmaq” əsasında hazırlanmışdır. Bir çox dərslər və bölümlər birindən digərinə aparıcı tapşırıqlar vasitəsilə hazırlanır. Bizim müəllimlərdən ən çox istədiyimiz öz siniflərində tapşırıq əsaslı öyrənməni həyata keçirə bilsinlər. Dave Willisin 2007-ci ildə nəşr olunmuş sonuncu kitabının adı elə buna görə “Doing Task-based Teaching” adlanırdı. (Rod Ellis) [3, 2007] [9, 2003]

Əgər kimsə dil öyrənmədə və tədrisində bu günün vəziyyətindən tamamilə təsirlənmiş ingilis dili tədrisi (ELT) yazıçıların siyahısını önə sürməyi istəsələr Rod Ellisin üstün pozisiyada olacağı şübhə yaratmır. Buna görə də bir çoxları Ellisin tapşırıq-əsaslı dil öyrənmə kimi keçmiş mövzunu tədqiq etmə səbəblərini fikirləşir. 1987-ci ildən bəri təxminən 30 ildir ki Yalden tək iş bölümləri ilə kifayətlənməyi və ehtiyacın ödənməsini bəyan etmişdir, beləki onları tapşırıqlar kimi müəyyənləşdirmişdir. Jane Willis 7 ildir ki, “tapşırıq-əsaslı dil öyrənmə” (TBLL) üçün cədvəl hazırlamışdır. Son illərdə sürətlə inkişaf edən ədəbiyyat məruzələri göstərir ki, TBLL vacib bir yanaşma olmuşdur. Ellis öz yazısını hansı ki, kommunikasiyanı və sosial təsiri inkişaf etdirən tədrisin bu formasını dərindən izah edir.

Ədəbiyyat:

1. Brown-2001 “Teaching by Principle and Interactive Approach to Pedagogy” N4 Longman Inc.
2. David Nunan-2006 “Task-based language teaching in the Asia context: Defining ‘task’ Asian EFL Journal, 8(3), 12-18.
3. D. Willis-2003 “Rules, Patterns and Words; Grammar and Lexis in English Language Teaching” Cambridge University Press.
4. Harmer J.-2001, p.86 “The practice of English language

- teaching” London: Pearson Education Limited.
5. Lightbrow and Spada-1999 “How Languages are learned” New York; Oxford University Press second edition.
 6. Leaver and Willis-2004, p.7-8 “Task-Based Instruction in Foreign language Education; Practices and Programs. Georgetown University Press.
 7. Prabhu N.S.-1987 “Second Language Pedagogy” Oxford University Press.
 8. Richards and Rogers-2001, p.235-236 “Approaches and methods in language teaching” London; Cambridge University Press.
 9. Rod Ellis-2003 “Task-based language learning and teaching” Oxford: Oxford University Press.
 10. J. Willis-1996 “A framework for task-based learning” Longman.

The task-based approach in teaching English

Summary

This article investigates the different opportunities of the task-based approach in teaching target language. In this article the recently works about the task-based approach are shown with its advantages and appearances by details.

Преподавание английского языка ориентированное на задания

Резюме

Данное исследование посвящено некоторым вопросам одному из методов преподавание английского языка ориентированное на заданиях. Работа отражает детальное исследование упражнений, выполненных на основе метода, ориентированного на заданиях, преимущества и некоторые формы выражение этого метода.